

Naslov članka/Article:

Gorovje Atlas

Atlas Mountains

Avtor/Author:

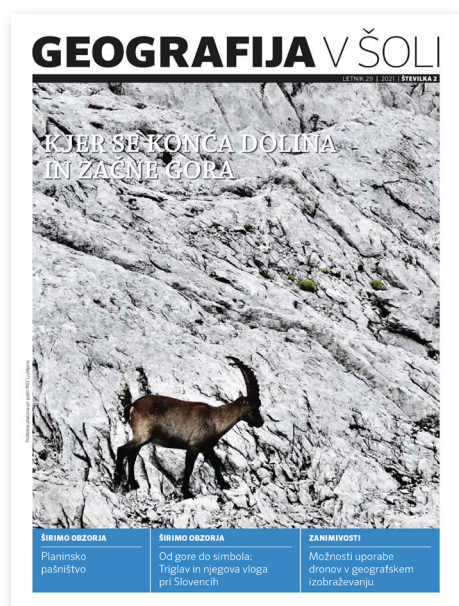
Daša Ganna Mahmoud

<https://doi.org/10.59132/geo/2021/2/54-61>

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Geografija v šoli 2/2021, letnik 29

ISSN 1318-4717

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2021

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/geografija-v-soli/>

Daša Ganna Mahmoud

OŠ Naklo
ster.dasa@gmail.com
COBISS: 1.04

Gorovje Atlas

Atlas Mountains

Izvleček

Atlas je mladonagubano gorovje, nastalo v alpidski orogenezi pred približno 65 milijoni let. Leži v severozahodnem delu Afrike in poteka čez dežele Magreba (Maroko, Alžirija, Tunizija). Najvišji vrh je Jebel Toubkal (4.165 m), ki se dviga v Visokem Atlasu v Maroku. Za gorovje so značilni višinski rastlinski pasovi, ki odsevajo dvojnost sredozemske in saharске strani. Atlas je podnebna meja med namočenim severom in sušnim jugom. V Atlasu in njegovi bližini so se ohranili staroselci Amaziri, bolj znani pod imenom Berberi (kot so jih poimenovali stari Rimljani), ki govorijo jezik tamazigh. Ohranili so svoj jezik in kulturo, od Arabcev pa so prevzeli muslimansko vero.

Atlas je izjemen, zaokrožen naravno-kulturni prostor s svojimi posebnostmi, ki so pravi izziv za geografe.

Ključne besede: Atlas, mladonagubano gorovje, Toubkal, Magreb, Berberi, Amaziri

Abstract

Atlas is a young folded mountain range that was formed in the Alpine orogeny, about 65 million years ago. It lies in the northwest part of Africa and extends across the Maghreb lands (Morocco, Algeria and Tunisia). The highest peak is Jebel Toubkal (4165 m), which rises in the High Atlas in Morocco. Typical for this mountain range are high vegetation levels that reflect the duality of the Mediterranean and Saharan sides. Atlas is a true climatic boundary between the wetter north and the drier south. Atlas and its surroundings are still inhabited by the native Amazigh tribes that speak the Tamazight language. They are better known by the name Berbers (named by the ancient Romans). They have preserved their language and culture, but have taken over the Islam religion from the Arabs.

Atlas is an amazing, rounded natural and cultural space with special features that present a real challenge for geographers.

Keywords: Atlas, young folded mountains, Toubkal, Magreb, Berbers, Amazigh

O gorovju Atlas

Slovensko ime je Atlas, angleško Atlas Mountains, arabsko Jibal al-Atlas in v jeziku tamazigh Idrarn n Watlas.

Lega in obseg

Gorovje Atlas se nahaja v severozahodnem delu Afrike. To območje imenujemo **Magreb** (al-

Maghrib – Zahodna dežela). Atlas se razteza pretežno v smeri vzhod–zahod, začneja se v Tuniziji, poteka prek severne Alžirije do Maroka in tam v več hrbtih zavije proti jugozahodu. Na severu je gorovje omejeno z ozko sredozemsko obalo, na zahodu z rodovitnim nižavjem ob Atlantiku in na jugu s puščavo Saharo. Gorovje je dolgo nekaj več kot 2.500 km, najvišje pa se vzpne v Maroku. Najvišji vrh Visokega Atlasa je **Jebel Toubkal** (4.165 m) (Atlas Mountains, b. l.). Jebel pomeni v arabščini gora.

Legenda o nastanku gorovja Atlas

Atlas (ali Atlant) je bil v grški mitologiji polbog, sin Japeta in Klimene. Ker je sodeloval v boju Gigantov proti bogovom na Olimpu, ga je vrhovni bog Zeus kaznoval s posebno nalogo. Na plečih je moral nositi ves nebesni svod s Soncem, Luno, zvezdami in drugimi nebesnimi telesi.

V bližini mesta, kjer je stal Atlas z nebesnim svodom, se je nahajal rajski vrt z drevesi, ki so imela zlata jabolka. Ta vrt so negovale polboginje Hisperide, čuval pa ga je nenavaden in zelo krvoločan pes Ladon s stotimi glavami. Zlata jabolka je moral nabrati Heraklej, upornik proti Zeusu. To je bila ena od njegovih 12 nalog. Sam si tega ni upal, svetovali so mu, naj za pomoč prosi Atlasa.

Atlas je v tem dejanju videl zase možnost, da se reši nebesnega svoda. Herakleju je obljubil jabolka, če mu pridrži nebo in vsa nebesna telesa. Heraklej se strinja, Atlas nabere jabolka, potem pa ne želi več sprejeti nebesnega svoda na svoja pleča. Spopadeta se in v bitki namečeta v severozahodni del Afrike ogromno kamenja, tako nastane gorovje ATLAS (Servi, 2014).

Delitev gorovja

Gorovje Atlas se začneja v **Tuniziji**. Na severu pretežno nižinske države se začenjata **Saharski** in **Telski Atlas**. Obe verigi se nadaljujeta v Alžirijo. Dorsal je najbolj vzhodna gorska veriga Atlasa. Začenja se na severovzhodu na rtu Bon (Cape Bon) in poteka proti Alžiriji v smeri vzhod-zahod. Gorovje sestavljajo nizki hribi z vmesnimi planotami. Nad Dorsalom se vleče **Tuniški Tel**. Tudi tu se menjavajo nižja hribovja in vmesne planote. Na njih so mnoga plitva slana jezera ali šoti (shotti, shatti). Najvišji vrh Tunizije je **Jebel Chambi** z nadmorsko višino 1.544 m.

Iz Tunizije se gorovje nadaljuje v **Alžirijo**. Dve glavni vzporedni liniji potekata v smeri severovzhod-jugozahod. Na severu se nad sredozemskim robom dviga **Telski Atlas**, na jugu pa **Saharski Atlas**.

Telski Atlas je dolg približno 1.500 km. Povprečna višina znaša 1.500 m in pomeni podnebno in vegetacijsko mejo med sredozemskim robom in puščavo Saharo. Najvišji vrh je **Lalla Khedidja** (2.308 m).

Saharski Atlas je razdeljen na več gorovij. Na severovzhodu se dvigajo gorovja **Aures**, Hodna, Nememcha in Zab. Tu se dviga najvišja gora **Jebel Chelia** (2.228 m). Chelia je tudi eden od Narodnih parkov (Park national de Chelia). Na zahodu Alžirije so gorovja Ksour, Amour in Ouled - Nail. Tu je najvišja gora Alžirije **Jebel Aissa** (2.236 m – kot pri nas Stol v Karavankah).

Slika 1: Gorovje Atlas
Vsebina: A. Polšak; osnova: <https://maps-for-free.com/>

Slika 2: Majhna oaza Tafraut blizu maroško-alžirske meje. Skrbno delo in vsakodnevno zalivanje rodita sadove.
Foto: D. Ganna Mahmoud, 2020

Med obema gorovjema se nahajajo obsežne **visoke planote** (Hautes plaines), kjer so zaradi puščavskega podnebja nastala številna plitva **slana jezera** (šoti), ponekod so okoli njih obsežne skorje soli. Eno največjih slanih jezer je Veliko slano jezero Chott Chergui (Chergui je ime za zelo vroč saharski veter), zelo znano pa je tudi slano jezero Chott El-Hodna.

Na območju Atlasa pade pozimi veliko snega, zato so spomladi rečne struge polne dragocene vode, kasneje voda presahne, tako z Atlasa vodijo proti Sahari številne suhe rečne struge ali vadiji (wadi), v Maroku iz francoščine imenovani Oued.

Gorovje Atlas se nadaljuje v **Maroko**. Tu se razcepi v več gorovij:

1. Rif

V obliki polmeseca povezuje španski koloniji **Ceuta** in **Mellila** (najvišji vrh je **Tidirhine**, tudi Tidighin – 2.456 m). Proti Sredozemlju se spuščajo strma pobočja, sredozemski rob z milim podnebjem in rastjem je zelo ozek. Rif je znan po obsežnih plantažah marihuane, kar je velik problem Maroka.

2. Srednji Atlas

Poteka v smeri severovzhod–jugozahod. Srednji Atlas ali **Atlas Anammas** (v jeziku tamazigh) obsega ozemlje, veliko za dobro Slovenijo (okoli 23.000 km²), 15 % gorovja je višjega od 2.000 m. Najvišji vrh je **Jebel Bou Naceur** (3.340 m). Na severu Srednji Atlas od Rifa loči dolina reke Sebou, na jugozahodu pa ga od Visokega Atlasa loči široko podolje rek Moulaya in Oum Er-Rbia. Gorovje je dolgo okoli 350 km, kar je več od zračne črte med Mursko Soboto in Piranom.

Slika 3: Srednji Atlas
Foto: A. Polšak, 2011

3. Visoki Atlas

Maročani ga imenujejo **El Atlas Al-Kebir** (kebir pomeni v arabščini velik, visok). Gorovje Atlas je tukaj najvišje. **Jebel Toubkal** je visok kar 4.167 m. Visoki Atlas poteka od Atlantika do alžirsko-maroške meje. Na severovzhodu meji na **Saharo**, proti jugozahodu pa se prek širokega podolja dvigne še **Anti Atlas**.

Z Visokega Atlasa vodijo proti severu in zahodu številne reke, ki tudi poleti ne presahnejo. Mnoge so Maročani zaježili, vodno silo uporabljajo za hidroelektrarne, poleti pa z vodo namakajo polja v Priatlantskem nižavju ter v oazah na jugu in jugovzhodu.

Slika 4: Visoki Atlas
Foto: A. Polšak, 2011

4. Anti Atlas

Anti Atlas ali Atlas Amezyan (v jeziku tamazigh pomeni Mali Atlas) se vleče skoraj 670 km daleč od Atlantika, južno od puščavskega mesta Ouarzazate do ene največjih vzdolžnih oaz na svetu Tafilalet (oaza je vpisana na seznam svetovne naravne dediščine mokrišč – Ramsar). V širino meri to gorovje največ do 180 km. Gorovje je skoraj povsem puščavsko, rastje je

zelo skromno. V Anti Atlasu izvira reka Draa, ob kateri so številni namakani nasadi. Reka teče južno od gorovja proti Atlantiku in večkrat presahne. Gorovje je visoko med 2.500 in 2.700 m, najvišji vrh Anti Atlasa je **Jebel Sirwa** (3.304 m).

Nastanek in geološka sestava

Gorovje Atlas je nastalo ob trku afriške in evrazijske tektonske plošče pred približno 65 milijoni let. Z zahoda je pritisnila tudi ameriška plošča. Atlas je posledica **alpidske orogeneze**, v kateri so med drugim nastale tudi Alpe.

V nastanku Atlasa ločimo 3 faze:

1. Najprej je v času **paleozoika** (stari zemeljski vek: pred 300 milijoni let in več) nastal Anti Atlas kot posledica kontinentalnih premikov in prelomov. Takrat so bile Severna Amerika, Evropa in Afrika združene v skupen prakontinent Pangea. Čas nastanka potrjujejo številni **fosili** devonske, karbonske in permske starosti, v tem času so živeli tudi orjaški trilobiti – trokrparji, ki jih lahko občudujemo v Anti Atlasu in tudi ponekod v Atlasu.
2. V času **mezozoika** (srednji zemeljski vek: pred 252–66 milijoni let) je Pangea počasi razpadla, nastala so velika morja, v katerih so se milijone let nabirali različni **sedimenti**. Med Evropo in Afriko se je nahajalo morje **Tetida** (Tetis). V tem obdobju so živeli dinosavri, kar potrjujejo številni fosili.
3. Tretje obdobje **kenozoik** (novi zemeljski vek) je čas **alpidske orogeneze**. Obdobje se deli na terciar in kvartar. V terciarju sta bili dve veliki geološki dobi: paleogen (pred 66–23 milijoni let) in neogen (pred 23–1,8 milijona let). Takrat sta trčili evrazijska in afriška tektonska plošča, s čimer so začela nastajati mladonagubana gorovja.

Alpidska orogeneza še ni končana, vsa gorovja se še vedno dvigajo, tudi Atlas. Dviganje je zelo počasno, le nekaj milimetrov na leto, ni pa

Slika 5: Fosili amonitov in trilobitov iz Anti Atlasa
Foto: D. Ganna Mahmoud, 2020

povsod enako intenzivno. Spremljevalni procesi so številni potresi in vulkani. V Srednjem Atlasu v Maroku so številni ugasli kraterji in privlačna vulkanska jezera.

Geološka sestava Atlasa je zelo pestra. Prav zaradi treh stopenj nastanka Atlas in Anti Atlas se tu srečujejo zelo različne kamnine.

Na severu se je Telski Atlas dvignil iz mehkih sedimentov morja Tetida, tu prevladujejo peščenjak, fliš, jurski in kredni apnenec.

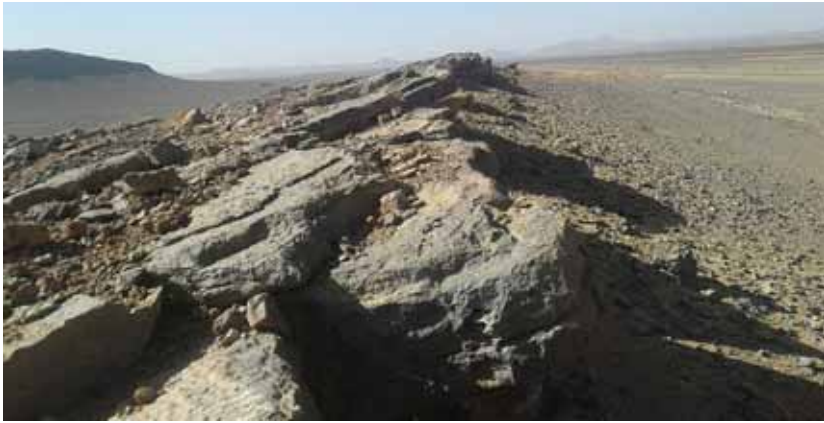
V **Visokem in Srednjem Atlasu** v Maroku ter **Saharskem Atlasu** v Alžiriji prevladujejo **jurski in kredni apneneci s številnimi fosili**. V bazi osrednjega Atlasa so tudi starejše kamnine (različni vulkanski tufi in gnajsi), saj se je afriška plošča nekoč in se še danes spodriva pod evrazijsko ploščo. Gorovje izredno spominja na Alpe, v obdobju kvartarja je bilo tudi ledeniško preoblikovano (ostri grebeni, špičasti vrhovi, globoke doline ...). Številni kraterji na širnih gorskih planotah nas opozarjajo na nedavno živahno vulkansko delovanje.

Slika 6: Najvišji slapovi v Visokem Atlasu - Ouzoud
V več pramenih se spuščajo okoli 120 m globoko in nikoli ne presahnejo.

Foto: D. Ganna Mahmoud, 2020

Anti Atlas sestavljajo kamnine stare afriške plošče, ki izvira iz paleozoika. Pokrajina je izjemno zanimiva, dolgi grebeni z narinjenimi temnimi, skoraj črnimi bazaltnimi ploščami in slikovite gore nenavadnih oblik dajejo pokrajini zelo divji videz. V starih kamninah se skrivajo dragocene rude – železo, baker, svinec, cink, volfram pa tudi srebro in zlato. Na jugu Maroka se nahaja eden največjih rudnikov srebra na svetu **Imider**.

Slika 7: Narivi stare afriške plošče proti severu. Fotografirano severno od kraja Agdz. Foto: D. Ganna Mahmoud, 2020

Podnebje

Gorovje Atlas ima **gorsko podnebje**, ki ga odlikuje izrazita dvojnost. Atlas in Anti Atlas namreč s svojimi skoraj 2.500 km predstavljata **stičišče dveh povsem različnih zračnih mas**. S severa vdirajo hladne in vlažne evropske celinske ter včasih tudi polarne zračne mase, z juga pa vroče in zelo suhe, tropske, puščavske zračne mase. Gorovje Atlas tako predstavlja izrazito **podnebno mejo**.

Severni predeli Atlasa (Rif, Telski Atlas) so pod vplivom **sredozemskega podnebja**. Zime so mile, do okoli 2.000 m višine so zimske temperature med 9 in 12 °C, poletja so suha in vroča (24–26 °C), letna količina padavin je zelo različna, med 400 mm in 1500 mm (Oran v Alžiriji 1.500 mm, Chefchaouen v Maroku 1.200 mm, Al-Hoceina 400 mm).

Visoki Atlas ima pravo **gorsko podnebje** z obilnimi snežnimi padavinami pozimi, nizkimi temperaturami ter hladnimi namočenimi poletji (podobno kot Alpe).

Ceste čez Srednji in Visoki Atlas v Maroku ter čez Telski Atlas v Alžiriji so gradili francoski vojaki med obema svetovnima vojnoma. Ceste prečkajo visoke gorske prelake proti Sahari. Francoski vojski so omogočile, da je v času kolonializma varovala obrobje Sahare, domačinom pa so ceste pomenile dragoceno povezavo z mesti v dolini. Te ceste so pozimi velikokrat neprevozne, saj na atlantsko-sredozemski strani zapadejo velike količine snega. To se je zgodilo tudi februarja 2021, ko so bili gorski prelaki dva tedna zaprti in promet onemogočen.

V Srednjem Atlasu v Maroku in Telskem Atlasu v Alžiriji je v pokrajini dobro izražena podnebna meja. Ko se pripeljemo čez gorske prelake, pridemo dobesedno iz namočene gozdne ali travniške pokrajine na severni (sredozemski) ali zahodni (atlantski) strani naravnost v polpuščavsko in puščavsko gorsko pokrajino. Rastje je samo še ob redkih rekah in v oazah.

Anti Atlas ima povsem **puščavsko podnebje**. Značilna je velika temperaturna razlika med dnevom in nočjo (ponoči se Anti Atlas tako poleti kot pozimi zelo ohladi), izjemno malo padavin (Zagora 61 mm, Merzouga 59 mm, Ouarzazate med Visokim Atlasom in Anti Atlasom le 120 mm), zelo skromno rastje (posamezna drevesa, polpuščava ob vadijih, namakane površine ob tekočih rekah).

Slika 8: Klimogram gorskega kraja IFRANE (1650 m) v Srednjem Atlasu v Maroku. Zaradi obilnih snežnih padavin in primernih terenov za smučanje so Francozi med obema svetovnima vojnoma tu zgradili zimsko športno-turistično središče. Vir: Climate-data.org: Climate data for cities worldwide - Climate-Data.org

Rastlinstvo in živalstvo

Za gorovje Atlas je zaradi lege v zaledju Sredozemlja in hkrati Atlantika, obenem pa na jugu že na robu Sahare značilna izjemna biodiverziteteta (biotska raznovrstnost).

Izoblikovali so se značilni **višinski rastlinski pasovi**, ki pa se zelo razlikujejo od alpskih:

1. Sredozemski pas:

- 0 do 500 m – **centralni**: prevladuje sredozemsko rastje z makijo, tu so stari Rimljani začeli saditi vinsko trto in oljke, ki odlično uspevajo, zelo dobro uspevajo tudi vsi agrumi in drugo subtropsko sadje, sivka in druge aromatične sredozemske rastline;
- 500 do 1000 m – **srednji**: opuncija, zimzeleni hrast, črni hrast, hrast plutovec, različne vrste borov, cedra, cipresa, citrusi,

Alepški bor (*Pinus halepensis*) je sredozemski iglavec, ki izhaja iz Alžirije, Maroka in južne Španije. Od tod se je razširil po ostalem Sredozemlju. Zelo dobro uspeva na severnih pobočjih Atlasa, ki so bolj namočena od notranjosti. Drevo je visoko med 10 in 25 m, krasi ga lepa krošnja in rjavi storži.

Atlaška cedra oziroma atlantska cedra (*Cedrus atlantica*) je posebnost Atlasa. Je 30 do 40 m visok in močan iglavec, premer debla lahko meri tudi 1,5 do 2 metra. Cedra ima zelo kakovosten in dragocen les. V preteklosti je že grozilo, da bodo cedrove gozdove ljudje izsekali, zato so zdaj večinoma zaščiteni, izsekavanje pa je pod nadzorom. Atlaški cedri je po kakovosti zelo podobna libanonska cedra. V atlaških cedrovih gozdovih se nahajajo človeku podobne opice makaki (*Macaca sylvanus*).

Datljeva palma (*Phoenix dactylifera*) je posebno drevo, visoko med 15 in 25 m, izjemno prilagojeno na življenje v puščavskih oazah, vsak dan pa potrebuje veliko vode. Plod je datelj, med 3 in 7 cm dolg sladek sadež, ki vsebuje dragocene minerale, sladkorje in vlaknine. Domačini datlje uporabljajo v vsakodnevem življenju na zelo različne načine. Značilne so za južne strani Visokega in Telskega Atlasa ter Anti Atlas.

Hrast plutovec (*Quercus suber*) dobro uspeva na sredozemski in atlantski strani Atlasa. To je do 20 m visoko drevo, ki razvije debelo mehko skorjo – pluto, ki jo vsakih nekaj let olupijo. Iz plute izdelujejo različne zelo uporabne izdelke. Hrast plutovec v Severni Afriki imenujejo »božje drevo«.

mirta, pistacija ...;

- 1000 do 1500 m – **zgornji**: mešani gozd, planinske trate.

- 2. Cedrin pas**: med 1000 in 2000 m: prevladujejo atlantske ali atlaške cedre in mešani gozdovi, v tem območju je več narodnih parkov kot v vseh treh državah Atlasa.
- 3. Subalpinski pas**: med 2000 in 2500 m, gorske trate, nizko grmičevje (ruševje, timijan, gorske rože).
- 4. Alpinski pas**: skalno rastje, redke trave in gorsko cvetje, večni sneg in skalovje.
- 5. Puščavsko-polpuščavski pas** na južnih pobočjih Atlasa: sušnat scrub, posamezna drevesa – akacije, gorske oaze ob izviroh vode in tekočih rekah (namakani nasadi, datljeve palme ...).
- 6. Puščavski pas** v Anti Atlasu: skromno puščavsko rastje (scrub) ali puščava (peščena, kamnita), v oazah in ob rekah namakane površine z značilnimi datljevimi palmami.

Živalstvo

Tudi pri živalstvu se vidi dvojnost med bolj namočenim severom ter sušnim in toplejšim jugom.

Poleg značilnih gorskih živali (gamsi, kozorogi, gorske lisice, veverice, različne ptice) živijo v Atlasu še posebne vrste: šakali (že zelo iztrebljeni), makaki, atlaške ovce (zelo trpežne in skromne, tradicionalna žival, ki je omogočala preživetje v Atlasu), atlaške koze (domačini jih

pasejo na velikih višinah), atlaški leopardi (zelo redki in strogo zaščiteni), gorske gazele, atlaški jazbec, atlaški jeleni, različne ptice (orli, sokoli (posebna vrsta je Eleonorin sokol), atlaška žolna, atlaški in puščavski vrabec, atlaška muharica, atlaški divji petelin in mnoge druge).

Slika 9: Makaki v Atlasu
Foto: A. Polšak, 2011

Prebivalci Atlasa

Avtohtoni prebivalci – **Amaziri** ali **Amazighi** (znani tudi kot **Berberi**, kot so jih imenovali stari Rimljani; v nadaljevanju uporabljamo poimenovanje Amaziri) živijo v prostoru severozahodne Afrike že več 10.000 let. Nekateri

arheološki ostanki in slikarije na stenah jam in jamskih spodmolov nakazujejo prisotnost človeka v Severni Afriki že pred 40.000 leti.

Pred približno 7.000 leti je prišlo do globalnih podnebnih sprememb. Savana, ki je pokrivala celotno Severno Afriko (dokaz so jamske slike žiraf, slonov, gazel ...), se je počasi spreminjala v puščavo. Na vzhodu so se prebivalci začeli kopičiti v bližini **reke Nil**, kjer kasneje pride do visoke faraonske kulture. Na zahodu so se ljudje premikali proti **Atlasu**, ki je s številnimi vodnimi viri ponujal preživetje.

Etnična skupina staroselskih **Amazirov (Berberov)** je zelo številčna. Največ jih živi v Maroku (18–26 milijonov), sledijo Alžirija (9–13 milijonov), Tunizija (3,8 milijona), Severni Niger (1,6 milijona), Mali (850.000), Libija (okoli 120.000). Manjše skupine so še v vzhodnem Egiptu ter Burkin Faso, manjše število Amazirov živi na Kanarskih otokih. Veliko jih je tudi v Evropi, kamor so migrirali zaradi boljše zaposlitve.

Amaziri imajo svoj jezik, ki je zelo star in se je do danes ohranil skoraj nespremenjen. Imenuje se **tamazigh**. Imajo tudi svojo abecedo, ki je povsem unikatna. Jezik sodi v afro-azijsko skupino jezikov in je eden najstarejših jezikov na svetu. V njihovem jeziku in pisavi se Berber zapiše: ⵜⴰⴳⴷⵓⴷⴰⵢⵜ. V Maroku je leta 2011 postal jezik tamazigh enakopraven in enakovreden z arabščino, enako se je zgodilo v Alžiriji leta 2016. V Maroku se otroci v osnovni šoli (6-letna šolska obveznost) učijo pisati svoj jezik. Postopoma se bo amazirščina uvajala tudi na srednje in visoke šole. Od Arabcev so v 7. stoletju prevzeli muslimansko vero.

Staroselci še vedno živijo v »**sodobni**« **rodovni ureditvi**, katere temelj je **velika družina** (30–40 članov), ki živi skupaj ali vsaj v bližini. Družinski člani so lastniki gorskih območij, velikih čred ovac in koz ter gozdom. Nekateri so obrtniki ali lastniki trgovinice v gorskem kraju. Pomagajo si in skupaj ustvarjajo družinski dobiček. Tu in tam se kdo zaposli v dolini, priljubljene so državne službe, ker to pomeni, da ima družina vsaj eno redno plačo, tudi če je nizka za evropske razmere. Zelo pogosti so primeri, da mlajši moški člani družine poskušajo dobiti delo v tujini (Španija, Francija, Italija) in pošiljajo del zaslužka domov.

Več družin sestavlja rod ali »**razširjeno družino**« – familie (francosko). Običajne so poroke znotraj članov razširjene družine. S tem poskušajo zaščititi svojo zemljo in imetje. V Evropi tovrstne poroke že dolgo niso zaželeno, marsikje so celo prepovedane. Kadar imajo večja

dela, želijo koga zaščititi ali si pomagajo pri težavah, se več rodov združi v **klan**.

Slika 10: Amazirska deklica peče kruh *agrum*. V življenju si želi, kot večina drugih deklet, dvoje: da bi se poročila in imela otroke.
Foto: D. Ganna Mahmoud, 2020

Ženske v gorovju Atlas so v mnogih krajih združene v »**kooperative**«. Pletejo izjemno lepe preproge, nabirajo zdravilne rože in zelišča, v Anti Atlasu pridelujejo žafran, ki ga uporabljajo kot začimbo, na zahodnem atlantskem predelu Anti Atlasa zelo dobro uspevajo endemična arganova drevesa. Iz arganovih oreščkov na tradicionalni način pridobivajo dragoceno arganovo olje. Prav zaradi dobro organiziranega dela so ženske v gorovju Atlas malce bolj samozavestne, saj imajo svoje vire zaslužka in niso povsem odvisne od moških.

Posebnosti Amazirov

Skoraj vsi so temnolasi, mnogi otroci so prva leta svetlolasi, kasneje se jim lasje obarvajo temno. Večinoma imajo svetlo polt, na južnih straneh Atlasa pa so nekateri zaradi povezav s podsaharskimi ljudstvi temnejše polti.

V gorovju Atlas obstaja več skupin Amazirov, ki imajo svoja narečja, glasbo, navade in oblačilno kulturo. Mnogi otroci imajo prva leta modre oči, kasneje pa temne. Večinoma so vsi prebivalci vitki, gibčni, močni in za življenje v gorovju zelo dobro prilagojeni. Večinoma so zelo umirjeni, pridni delavci, zvesti prijatelji in večinoma jim je družina največja vrednota. Otroci so njihovo največje bogastvo, še vedno so značilne družine s številnimi otroki. Stari starši so vedno del družine in jesen svojega življenja preživljajo z vnuki in pravnuki.

Čeprav imajo Amaziri prav vse attribute sodobnega sveta – mobilne telefone, televizorje, avtomobile, so ohranili svoje tradicionalne navade, običaje, glasbo, plese in druge vrednote.

Slika 11: Amazirska poroka v vznožju Visokega Atlasa v vasici blizu Erfouda
Foto: D. Ganna Mahmoud, 2020

Sklep

Gorovje Atlas je izjemno zanimivo mladonagubano gorovje z veliko biološko diverzitetjo, reliefno in geološko zelo razgibano ter naseljeno z amazirskim prebivalstvom. Najvišji je Visoki Atlas, ki zavzema osrednji del Maroka. Južno in jugozahodno od Visokega Atlasa se razprostira stara gorska veriga Anti Atlas. Za gorovje so značilni višinski rastlinski pasovi, ki odsevajo dvojnost sredozemske in saharske strani. Podnebje je gorsko, severna pobočja in grebeni so pod sredozemskim vplivom, južna pobočja, Saharski Atlas v Alžiriji in Anti Atlas v Maroku, pa so skoraj povsem puščavski. Atlas je tako podnebna meja med namočenim severom in sušnim jugom. V Atlasu in njegovi bližini živijo Amaziri, ki jim je uspelo ohraniti svoj jezik in kulturo, od Arabcev pa so prevzeli muslimansko vero. Amaziri še vedno živijo tesno povezani z naravo, življenje v Atlasu je trdo, njihove sorodstvene vezi pa ravno zato zelo močne. Ohranili so mnoge domače obrti in veščine, ki jih lahko občudujemo (tkanje preprog, lončarstvo, usnjarstvo, izdelki iz cedrovega lesa, sirarstvo ...).

Atlas je izjemen, zaokrožen naravno-kulturni prostor s svojimi posebnostmi, ki so pravi izziv za geografje.

Zanimivosti

- **Atlaški levi**, znani tudi kot berberski levi ali severnoafriški levi so žal le še spomin. Zadnji so bili ustreljeni v Srednjem Atlasu v Maroku leta 2002. V Alžiriji so jih iztrebili že v šestdesetih letih 20. stoletja. Na mogočne živali spominjajo le še kipi v Fesu, Ifranu in v drugih mestih.
- **Toubkal**, najvišji vrh Atlasa, 4.165 m (v nekaterih virih 4.167), je relativno lahko dostopen vrh, ki so ga večkrat osvojili tudi slovenski planinci in alpinisti.
- **Tizi n'Tizka** je najvišji gorski prelaz v Visokem Atlasu. Cesta je speljana na kar 2.260 m nadmorske višine. Tu se ustavljajo domačini in turisti, saj je gorska pokrajina zares veličastna. Cesto so gradili francoski vojaki med letoma 1930 in 1938 v času francoske kolonialne oblasti v Maroku.
- **Zagora** je največje mesto v Anti Atlasu. Dejansko je kraj za gorami na saharski strani. Ime nam je popolnoma domače, čeprav ni nobene povezave med slovanskimi in amazirskimi jeziki.
- **Taliouine** je zelo lepa gorska oaza, kjer je središče pridobivanja in sušenja dragocenega žafrana. To je izrazito žensko delo. Ženske so povezane v »cooperative feminine«.
- **Ifrane** je zimsko in poletno turistično središče v Srednjem Atlasu, na nadmorski višini med 1.600 in 1.700 m. Mestece spominja na francoske ali švicarske gorske kraje in je v velikem nasprotju s tradicionalnimi kraji v Atlasu.

Viri in literatura

1. Atlas Mountains. (b. l.). Atlas Mountains - Wikipedia
2. Pavšič, J. (ur.). 2006. *Geološki terminološki slovar*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
3. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com>
4. *Eyewitness travel: Morocco*. (2017). Penguin Random House.
5. Natek, K. in M. (2006). *Države sveta*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
6. Plummer, C. (2005). *Physical Geology*. Boston, New York: Mc Graw Hill, High Education.
7. Servi, K. (2014). *Greek Mythology*. Atene: Ekdotike Athenon S.A.
8. *Zemlja, Velika ilustrirana enciklopedija* (2006). Ljubljana: Mladinska knjiga.